

מתן

על הפרת

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

תהילים

מספור כג

תהילים כ"ג הוא מזמור הבטחון בה' המפורסם ביותר בעולם. המזמור מורכב מששה פסוקים, בשני פסוקי מסגרת מוזכר שם ה' ומופיע מוטיב הביטחון והרוגע. במרכזו של המזמור מופיעות שתי תמונות המתארות את יחסו של ה' לבעל המזמור: (1) תמונת הרועה והצאן (א-ג) (2) תמונת האורח והמארח הנדיב (ה-ו).

א מזמור לדוד:

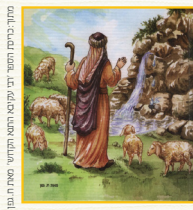
תמונת הרועה והצאן (א-ג)

ה' רעי, לא אֶחָסֶה.

ב בְּנֵאֹת דָּשָׁא, יִרְבִּיצֵנִי; עַל-מֵי מְנַחֹת יִבְהַלֵּנִי.

ג בַּפְּשֵׁי יִשׁוּבֵי; יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי-צֶדֶק, לְמַעַן שְׁמוּ.

ד גַּם כִּי-אֵלֶךְ; בְּגֵיא צִלְמוֹת, לֹא-אֵירָא רָע-- כִּי-אֶתֶּה עִמָּדִי; שְׁבֻטָּה וּמִשְׁעֲנֵתָהּ, הִמָּה יִנְחֵמֵנִי.

מקור: לוינסקי, חשבוני. עקובי, חשבוני. ספרי, חשבוני.

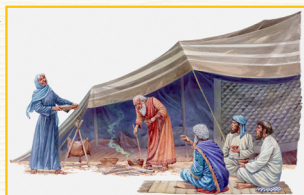
תמונת האורח והמארח הנדיב (ה-ו)

ה תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי, שְׁלַחֲךָ-- נֶגֶד צִרְיִי;

דִּשְׁנֶת בְּשֶׁמֶן רֹאשִׁי, כּוֹסֵי רְחִיחַ.

ו אֵה, טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי-- כָּל-יְמֵי חַיֵּי;

וְשִׁבְתִּי בְּבֵית-ה', לְאֶרְךָ יָמִים.

מקור: אהרן ויריבנות, נחמיה, חשבוני.

1. המשותף לשתי התמונות הוא תיאור מנת חלקו של האדם מידיה של המיטיב עמו בכל עת ובכל אתה. בתמונה הראשונה הרועה מספק את צרכיו של הצאן, ובתמונה השניה האורח מספק את צרכיו של המארח. מהם שלושת הצרכים המסופקים למקבל בשתי התמונות?

2. לאור השאלה הקודמת, מדוע לדעתכם בעל המזמור לא הסתפק במטפורה אחת ובחר בשתיים? על מנת להבין את חשיבותה ותרומתה של כל אחת מן המטפורות השווה אותן תוך שאתם מתייחסים לנקודות הבאות: סוג הדימוי בכל מטפורה, המיקום, היחס בין הנותן למקבל, סוג הצרכים המסופקים וכו'.

3. במזמור קיימת תנועה מהמאמין אל ה', והיא באה לידי ביטוי באופן שבו פונה בעל המזמור לה'. בדקו באיזה גוף מדבר בעל המזמור לה' בפס' א-ג ובאיזה גוף מדבר בעל המזמור לה' בפס' ד-ו.
א. מדוע לדעתכם השינוי מתרחש דווקא בפס' ד?

[הילת מילאט]

כתיבה וניהול: ד"ר נאוה כהן • ריכוז: אילנה חדד

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים • טל': 02-5944555

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יקב רענגרט
The Sadie Rennett Women's Institute for Torah Studies

ב. בתמונה הראשונה בעל המזמור מערב בין המשל לנמשל. באיזה פס' הוא רומז לנמשל ומה משיג בעל המזמור באמצעות עירוב המשל בנמשל?

4. שלוש אפשרויות הוצעו על ידי הפרשנים בנוגע לשאלה מה מצבו של בעל המזמור בעת אמירת המזמור:
1. שלוה וביטחון
 2. היחלצות מצרה
 3. שעת הצרה עצמה.
- עיינו בפשט המזמור וברשי"י ורד"ק ומצאו סימוכין לכל אחת מן השיטות.
רש"י: במדבר הזה שאני הולך בו... בארץ חושך ועל מדבר זיף אמר
רד"ק: המזמור הזה אמרו דוד כשיצא מצרה לרוחה, או נאמר על ישראל שיאמרו כן בצאתם מהגלות.

5. מוקד המזמור הוא: בטחון ונחת בתוך מציאות משתנה וסותרת. על מנת לעמוד על הניגודים ועל אופן השתלבותם זה בזה בחנו את הנקודות הבאות:
- א. התייחסותו של המזמור לסיפוק צרכים פיזיים, נפשיים ורוחניים.
 - ב. הניגוד בין סטאטיות לדינאמיות ובין נדודים לשלוה במזמור.
 - ג. השימוש בלשון חיוב ובלשון שלילה.
 - ד. השימוש בצמצום והרחבה בתיאורים במזמור.

6. האם מדובר במזמור של היחיד או מזמור שמדבר בשם העם?
- א. עיינו במקורות הבאים וחוו את דעתכם בנידון:
 1. תהילים ע"ד, א: יעשן אפך בצאן מריעתך.
 2. תהילים ע"ט, יג: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך.
 3. תהילים פ', ב: רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף.
 4. תהילים צ"ה, ז: כי הוא אלוהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו.
 5. תהילים ק', ג: דעו כי ה' הוא אלוהינו הוא עשנו ולא (ולו קרי) אנחנו עמו וצאן מרעיתו.
 6. יחזקאל ל"ד, יב: כבקרת רעה עדרו ביום היותו בתוך צאנו נפרשות כן אבקר את צאני והצלתי אתהם מכל המקומות אשר נפצו שם ביום ענן וערפל.
 7. ישעיהו מ', יא: כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל.
 - ב. עיינו בדברי התרגום ובהקבלות הבאות, מה הן יכולות ללמד על מסריו של המזמור:
תרגום יונתן: ה' זן ית עמיה במדברא, לא חסרו כולא.

מזמור כג	הקבלות למראי מקומות אחרים בתנ"ך
"ה' רועי לא אחר" (א)	"זה ארבעים שנה ה' אלוקיך עמך, לא חסרת דבר" (דברים ב', ז)
"על מי מנוחות ינהלני... ינחני במעגלי צדק" (ב-ג)	"נחית בחסדך עם זו גאלת, נהלת בעוזך אל נווה קדשך" (שמות ט"ו, יג)
"נפשי ישוב" (ג)	"ושובכתי את ישראל נוהו" (ירמיהו נ', יט); "לשוב יעקב אליו" (ישעיהו מ"ט, ה); "בשובי אותם מן העמים" (יחזקאל ל"ט, כז).
"בגיא צלמות" (ד)	"ולא אמרו, איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים, המוליך אותנו במדבר, בערבה ושוחה, בארץ ציה וצלמות" (ירמיהו ב', ו)

ג. לסיכום השאלה, עיינו בדבריו של **שטראוס**: השיר מבטא את מלוא בטחונו של המאמין באלוהיו: הוא מבטא אותו בשתי תמונות גדולות: נדודי העדר עם רועו וישיבה לבטח אל שולחן בעל הבית. שתי תמונות אלו מופיעות אחת אחת

גם בשירים אחרים; בהופיען יחד ביצירה אחת הן משקפות את גורלו ההיסטורי של עם, שתחילתו מעם רועים נודדים וסופו עם מתיישב סביב לבית המקדש. כך תוארה חווית הפרט המאמין על רקע חווית העם כולו. ה"אני" שלו, של הפרט, התרחב ל"אני" של עמו. ולא זו בלבד אלא בבוא המשורר לחבר את שתי התמונות, בנה את שירו על היסוד הנצחי של אחת הצורות הטיפוסיות, שבהן חוזה האדם את חייו ואת חיי המיל האנושי: נדודים ארוכים בארחות עקלקלות, שסופם מטרה קבועה מראש - אושר ושלווה.

7. שאלת הפנייה

עיינו במזמורי הביטחון המופיעים בפרקים י"א וס"ב.

- א. השוו בין מצב בעל המזמור במזמורים אלה לבין מצבו של בעל המזמור במזמור כ"ג.
- ב. מהי המילה המנחה בפרק ס"ב ומהי מלמדת על הסיטואציה שבה נמצא בעל המזמור? האם יש מילים נוספות התומכות בחוויה זו?
- ג. האם תחושת הביטחון שמובעת בשני המזמורים הללו זהה לתחושת הביטחון שמופיעה בפרקנו?

הרחבה:

נתן (אנטולי) שרנסקי, אסיר-ציון המפורסם, היה כלוא בכלא הסובייטי במשך תשע שנים והפך לסמל המאבק בברית המועצות באותן שנים. שרנסקי כתב ספר בשם "לא אירע רע" ובו הוא מתאר את שנותיו הקשות במאסר. לאורך כל הספר מודגשת מרכזיותו של ספר תהילים בחייו של נתן, מזמן שנאסר ועד לרגע שחרורו. באחד הפרקים מספר שרנסקי על היום בו קיבל מברק מאימו ומאשתו (אביטל) ובו התבשר על פטירת אביו "...ביום שבו הגיע המברק, ואף ביום המחרת, לא רציתי לעשות דבר, אך נזכרתי בספר התהילים. פתחתי ומיד החלטתי שאקרא את כל ק"נ פרקיו, לא אי-פעם בעתיד, כי אם אתחיל מיד. האותיות היו זעירות ביותר, ועיני החלו לכאוב... התחלתי להעתיק את המזמורים באותיות גדולות אל דף נייר. נזקקתי לכחצי שעה כדי להעתיק כל אחד. לאחר שנתתי לעיני מנוחה ממושכת, התחלתי בתרגום... איני יכול לומר שהבנתי את המזמורים הבנה מלאה, אך חשתי את רוחם, והבנתי לשמחותיו ולסבלותיו של המלך דוד, מחברם... אהבתי במיוחד את המזמור כ"ג: "גם כי אלך בגיא צלמות, לא אירא רע כי אתה עמדי..." גם במזמור כ"ז מצאתי נחמה: "אל תטשני ואל תעזבני, א-להי ישעי, כי אבי ואמי עזבוני, וה' יאספני". במשך 40 יום העתקתי את מזמורי התהילים וקראתיים. הייתה זו מלאכה אינטנסיבית, אשר כמעט שלא הותירה לי זמן למחשבות נוגות ולזיכרונות מכאיבים. בנוסף, המשימה סייעה לי ללמוד עברית ולמלא את אחד החללים בהשכלתי היהודית. ולבסוף, קריאת המזמורים גרמה לי לחשוב ללא הרף על אבא, אמא ואביטל, על העבר והעתיד ועל גורל משפחתנו... תחושות הכאב והאבדן שחשתי התחלפו בהדרגה בעצב מתוק ומלא תקווה."

« מתוך ספרו של נתן שרנסקי - "לא אירע רע" »

חילום קלות:

- גיא צלמות (ד) - רש"י:** "כל צלמות לשון חשך". הביטוי מציין מקומות מסוכנים, וצרות הבאות על האדם. כך בתהילים ק"ז יג-יד: "ויזעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יושיעם, יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם ינתק".
- שבטך ומשענתך (ד) - שבטך - שבט יסורים, משענת - כפשוטה. רש"י:** "יסורים שבאו עלי ומשען שאני בטוח על חסדך, שניהם ינחמוני שיהיו לי לסלוח עוון"
- רש"ר הירש:** "ההכרה כי כל מה שבא עלי, הן היסורים והן העודד - שלך וממך הם - הכרה זו היא נחמתי".
- תערוך לפני שולחן (ה) - שולחן מעדנים המסמל את מדת הבטחון של המשורר שגם בנוכחות אויביו הוא נהנה מכל טוב.**
- ראב"ע:** "זה המזמור על עבדי השם העוזבים תאוות העולם והם שמחים בחלקם, ויחשבו כי לחם ומים כנגד כל תענוג המטעמים, כי מחשבתם ולבם על תענוגי העוה"ב. על כן יניחו תענוגי רגע בעבור תענוג העולם".
- ס"ה גורדון** סבור שהמילה שולחן יש לפרשה כתחמושת על פי המסופר על ממלחמתה של האלה שקמת המצרית המשליכה על אויביה כסאות ושולחנות.